

Politikai
röpiratok.

17.

17
122

[Chüdromy Pál]
✓ PÁL GAZDA

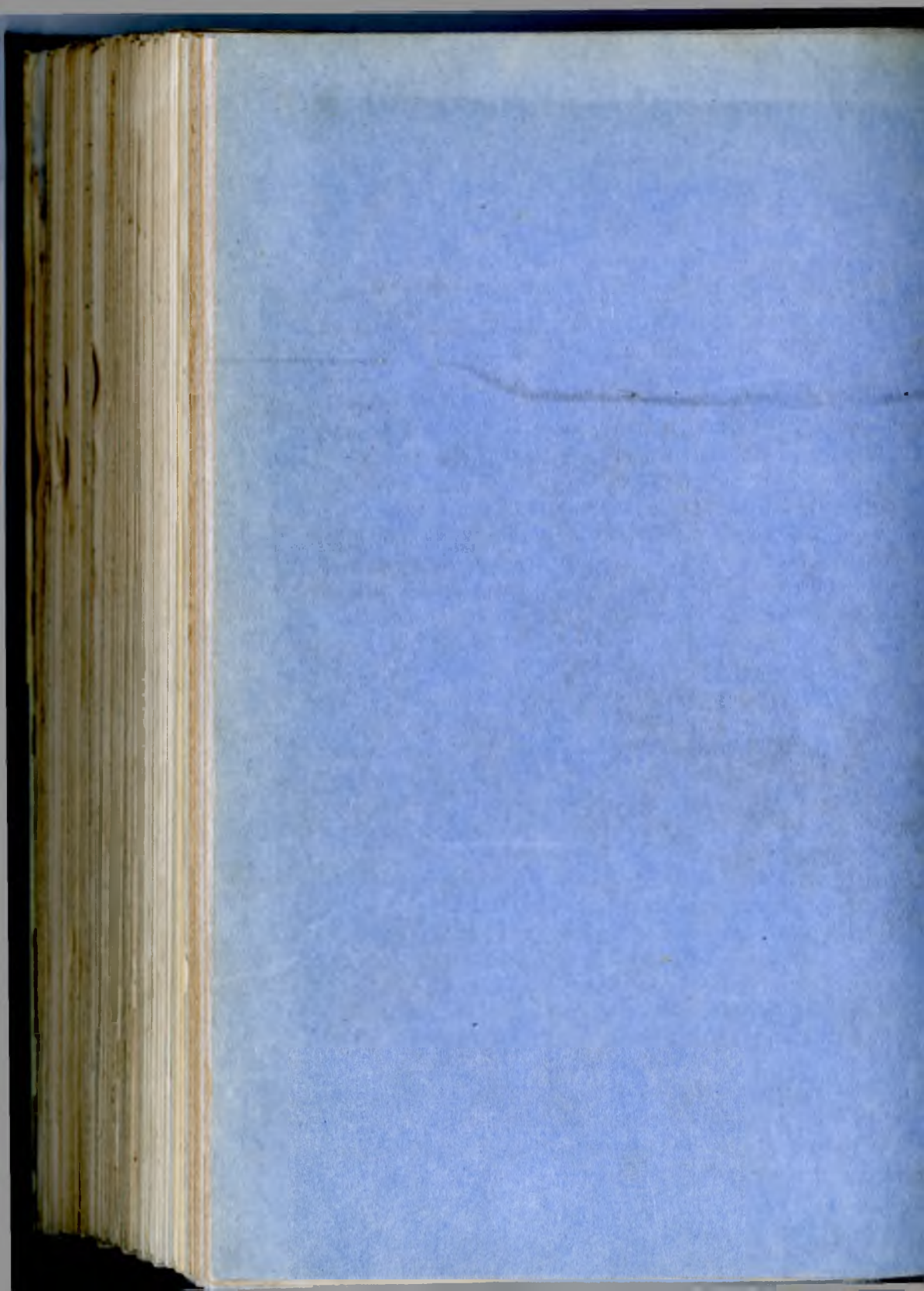
JOBB-ÉS BALOLDALRÓL.

(Függelékben a baloldal 1867-diki és a 48-as párt 1872. évi programja.)

10

PEST,
NYOMATOTT AZ ATHENAEUM NYOMDÁJÁBAN.
1872.

Ára egy példánynak 30 kr., 100 példánynak 20 forint. Megrendelhető az „Igazmondó” szerkesztőségében.

DR. BALLAGI GÉZA.

Itt az idő, hogy három év lefolyása után ismét követet vá- A választás.
laszszunk. E választás minden honpolgár legszentebb joga. Szent
e jog, mert ennek mikénti érvényesítésétől függ az ország sorsa.

Ha legjobb meggyőződésünk szerint választjuk meg az or-
szággyűlési képviselőt, akkor oly törvények fognak hozatni, me-
lyek a haza javára szolgálnak. Ha ellenben a polgárok a vá-
lasztásnál csak azt nézik, hogy ki ad több bort, ha így szavaza-
tukat áruba bocsátják : akkor igen könnyen meglehet hogy el-
árulják a hazát.

Azon jelölt, ki a szavazatokat pénzért veszi meg, vagy
csak nagyravágyásból törekszik a képviselőségre, vagy azért,
hogy a törvényhozásnál is saját hasznát hajhászsza. Az ilyen kép-
viselő nem képes és nem akarhat jó törvényeket hozni. Ő megle-
het még a nemzet romlásával is csak saját előnyét fogja keresni.

A kiben tehát polgártársaim között még egy kis haza sze-
retet van, ne éljen könnyelmű választási jogával, gondolja meg
jól, hogy mely pártnak jelöltjére adja szavazatát, mert ettől függ
saját és polgártársainak jólléte s gyermekeinek boldogulása.

Mióta Magyarországon az alkotmányosság helyre van ál- A pártok.
litva, két nagy politikai párt van az országban. A jobboldal
vagyis a korinánypárt, mely eddig többségben volt és ezért ma-
joritásnak is neveztetik, és a baloldal vagy is az ellenzék, mely
eddig kisebbségben volt és ezért minoritásnak hivatik. Mindkét
párttól külön fogok szólni.

A többség vezére Deák Ferencz volt. De az öreg ur már A jobboldal.
Deák
igen kevésbé avatkozik a politikába. Tőle nevezték a jobboldalt
deákpártnak. Most azonban e pártot már nem ő, hanem más em-

berék, mint : Lónyay, Pulszky, Trefort, Bánó, Zsedényi és több ezekhez hasonló középszerű tehetségek tartják össze. Az egész pártnban nincs egyetlen egy oly tehetségű férfi, mint Deák Ferencz volt. Pedig bizony az öreg ur is csak mint kitünő jogász szerzett magának európai hírnevet. Ő nevezetes férfiú a közjog terén, de más gyakorlati tudományokban : minő a nemzetgazdaság, pénzügytan vagy közigazgatás, az öreg ur nem áll a jelenkor tudományos színvonalán ; az ifjabb nemzedékből való férfiak között mind a jobb mind a baloldalon nagyon számosan a feje fölő nőttek Deák Ferencznek.

Mai nap mindenkinek, aki politikával akar foglalkozni, a ki a törvényhozásban vezérszerepet akar játszani, ugyan csak otthonosnak kell lenni az említett tudományokban, mert azok nélkül nem lesz képes a korrall lépést tartani. Minden állami reform meghozatalára pénzügyi, nemzetgazdasági és közigazgatási ismeretek szükségesek ; a hol ezek hiányzanak, ott igen könnyen megtörténhetik, hogy a reformok helyett deform vagy is politikai szörnyszülött jön létre.

Csoda e tehát, ha Deák Ferencz ujjai alatt az egész 1865—8-iki közös ügyi állami szervezet oly alakban jött létre, hogy azt nem csak oly nagy lángész, mint Kossuth, de a bel- és külföldnek számos publicistái (újságírói) is „idétlen szörnyszülött“ „molloch“ vagy ehhez hasonló nevekkal illeték.

A pénzügyi és nemzetgazdasági kérdésekben leginkább Kautz Kautz Gyula egyetemi tanár és az említett férfiak valamelyike volt a jobboldal auctoritása. De habár ezeknek szélesebb körökben ismertebb nevek van is, mégis eléggé meggyőződhetett arról a lefolyt ülészak alatt az egész ország, hogy bennök nincs alkotási képesség. S mi több, Kautz még a magyar állam eszméjével sem tud tökéletesen megbarátkozni, úgy hogy e miatt több ízben nevetségessé is tette magát ; pl. akkor, midőn az osztrák állam adósságok civállalásáról volt a szó : az állami érdek alatt ekkor ő a centralistikus Austria és nem a magyar állam érdekét értette.

A közös-
ügyei poli-
tika

Elvitázhatlan tény és a tapasztalás mind jobban be is bizonyítja, hogy az egész közösügyi intézmény, melyet a jobboldal

létesített, az országnak romlására vezet. A „kárhozat lejtője“ ez, melyen a magyar nemzet évről évre mind anyagilag mind erkölcsileg alább süllyed.

Magyarország ezen állami szervezet miatt oly helyzetben van, melyben a nemzet törvényhozó testülete az ország fő ügyei felett nem is rendelkezik szabadon. A „közös hadsereg“ nem nemzeti alapon van szervezve. A honvédség azzal szemben tökéletesen alárendelt helyzetre van kárhozthatva. Csak miután a közös hadseregbe besorozott hadkötelezettek abban 10 évet kitöltöttek, léphetnek át a honvédségbe. A közös hadseregben pedig német vezényszó alatt szolgálnak a nemzet fiai, így a katonakodásba nehezen avattatnak be; a honszerelmet ugyyszólván mesterségesen elfojtják keblükben, s nagy részük testileg és erkölcsileg elromolva kerül haza. Azután a közös hadseregbe besorozottak nem is a nemzet védelmére, hanem a feketesárga zászlóra (az osztrák birodalomra és a császári ház előjogainak védelmére) eskettetnek. Válságos időben megeshetik, hogy a nemzet saját fiait fogják netán a haza jogainak védelmére ki kelt honfiak elvezérelni.

De a jelen helyzetben még az az eset is bekövetkezhetik, hogy ha netán valamely küllellenség a magyar államot megtámadná, azt a honvédség meg nem védheti; miután az létszámát tekintve igen csekély s kellőleg fel sincs szerelve. Benn az országban még ágyuk sem készítettnek, sem oly fegyverek, melyekkel szükség idejében a nemzetnek minden harezképes fiát föl lehetne fegyverezni. Népünk tehát a jelen hadügy mellett ki van téve azon veszélynek is, hogy valamely küllellenség, akár a muszka, akár a német, vagy a dunafejedelemségek lakói, meghódíthatják.

De a jelen helyzetben azon veszélynek is ki van téve az ország, hogy a magyar nemzet akarata ellen is háborúra sodortatik, mint az absolutismus idejében történt, midőn az olasz és porosz háboruba a nemzet érdeke ellen elvitettek honfiaink.

Azután a közös hadsereg államgazdasági tekintetben is feletté káros az országra nézve. Mert e hadsereg szükségleteit nem benn az országban fedezik, hanem a külföldön. Austriának néhány

Közös
hadügy.

A honvédség meg nem véd.

A béke nincs biztosítva

Államgazdasági kár.

gyárosa és iparosa szolgáltatja drága pénzen a katonák számára a hadi felszerelést. A Skene és Harapat konszortiumnak a magyar iparosok kijátszásával tíz évre eladatott a hadi felszerelés, mely az országnak több millió forintjába került, miből virágzó ipart lehetne teremteni.

Tagadhatatlan, hogy a jobboldal pénzügyi tekintetben igen szerencsétlenül — mondhatnók hazafiatlanul járt el.

Közös
pénzügy.

Állam-
adósság

A pénzügy nem önálló. Hazánk területén mindenütt az osztrák pénz járja, mely nagy érték ingadozásnak van kitéve. A jobboldal az osztrák államadósságokból oly terhet vállalt, mely miatt a tulságos adót nem egy könnyen lehet leszállítani. Évenként 32 millió frt fizetésére kötelezte a nemzetet. Ellenben az iránt semmi intézkedést nem tett, hogy a nemzet becsületbeli tartozása, mely az 1848-iki súlyos időben támadt, a honvédeknek ígért jutalom, a hazafiak által előlegezett szolgálatok stb. miket a nemzet garantírozott, beváltassanak. A nemzeti hitel így tönkre tétetett bel- és külföldön Ausztria hitelének előnyére.

Bankügy.

Még szerencsétlenebb volt a jobboldal a bankügyben. Az osztrák nemzeti bank monopoliumát érvényben hagyta és nem engedte, hogy az országban önálló magyar bankrendszer létesüljön. Pedig ezerszeresen bebizonyodott, hogy az osztrák nemzeti bank nem képes a hazai hitel igényeknek s a rendszeres pénzforgalomnak eleget tenni. Ezerszeresen bebizonyodott, hogy a bank, a helyett, hogy a pénz forgalmat szabályozni igyekeznék, tízér nyerészkedő szerepét játssza : mesterségesen a pénzcalamitást okoz s így a magyar iparra és kereskedelemre válságot hoz, melynek káros hatása aztán a mezőgazda közönséget is sújtja.

Közös
vámügy.

A vámmügyben is oly szerencsétlen politikát követett a jobboldal, hogy valóban alig foghatjuk meg, miképen számíthatta el magát ennyire. Vámterületünket közössé tette Ausztria vámterületével : ez által oly nemzetközi kereskedelmi politikát hozott létre, mely merőben Ausztria érdekeihez van alkalmazva s a magyarországi érdekeket semmibe sem veszi. Pedig mai nap minden közigazda jól tudhatja, hogy az állami élet alakulására a vámterületnek végtelen nagy befolyása van.

Németországot a német vám egyesítette tette nagygyá és egységes államná. Ha Magyarország önálló vámpolitikát nem követ, soha nem lesz képes nagy és hatalmas államná kifejlődni. Ha vámterületünk Ausztria vámterületével egyesítve marad, azzal állami életünk annyira össze fog forrni, mint összeforrottak az egyes német államok Poroszországgal. A magyar állam eszméje is el fog ekkor enyészni.

Veszélyeztetett állami létünket.

De az osztrák-magyar közös vámterület nem csak állami tekintetben, hanem közgazdaságilag, a magyar ipar és mezőgazdaság tekintetében is felette káros az országra nézve. A hazai ipar nem virágozhatik, mivel az osztrák ipar a magyar piacokat egymásután meghódítja, mert az olcsóbb tőkével és munkaerővel dolgozik. Ellenben a mező gazdaságot is felette megkárosítja a vámpolitika: egyrészt azért, mivel az osztrák ipar a külföldi versenyt magas védvámok által kitiltja az országból s így a tökéletesebb külföldi ipartermékeket csak igen nehezen lehet megszerezni; másrészt azért, mivel a politika meggátolja a mezőgazdasági nyers terményeknek a hazában való feldolgoztatását, mi által gazdaságunk külföldi és főleg osztrák piacok conjecturáinak lesz alávetve, úgy hogy az egész ország gyarmati szerepre maradt kárhóztatva.

Elfojtja iparunkat.

Aztán a vámpolitika pénzügyileg is felette hátrányos. Más államok, melyeknek önálló vámpolitikájuk van, a vámokból, még ha alacsonyabb vámtételeket állapítanak is meg, mint a minők a közös osztrák-magyar vámterületre nézve érvényben vannak, évenként nagy bevételt nyernek. Ellenben a magyar korona országainak a vámokból most úgy szólván semmi jövedelme sincs, mert azon harmincz százalék, mely a közöstudgyi vámbevételből ránk esik, évenként alig meg néhány millióra; holott, ha Magyarország önálló vámterületet képez, csak 8—10%-es érték vám mellett is évenként 20—30 millió forintba mehetne a vámbevétel.

Pénzügyileg káros.

Kétségre vonhatlan tény tehát az is, hogy a közös vámpolitika hazafiatlan és az ország pénzügyi megkárosításával jár.

A vámpolitikával kapcsolatosan kell emlitenünk a tengerészetet. A jobboldal erre is kiterjesztette a közöstudgyi szerződést s az eredmény az, hogy a tengerészet merőben osztrák, hogy

Közös tengerészet.

magyar tengerészet nem is keletkezhetik és hogy évenként több százezer forintot szavaz meg a delegatio az osztrák Lloyd tengerészeti társulatnak, mely Magyarországnak ugyszólván semmi szolgálatot nem tesz s mely csak akadályát képezi annak, hogy a magyar tengerparton önálló magyar tengerészeti társulat alakuljon. Hiába áll felem a magyar tengerészeti hatóság; a Lloyddal, mint az államtól erősen subventionált társulattal, egy keletkező magyar társulat nem versenyezhetik.

Dunagőz-
hajó-társaság.

A hajózásról lévén szó, megemlíthetjük azt is, hogy a jobb oldal a császári szabadalmazott Dunagőzhajó-társaság irányában is igen elhibázott politikát követett. Az absolut kormány e társulatot oly előjogokkal ruházta fel, melyek a magyar állam méltóságával s az ország jóllétével össze nem egyeztethetők. A jobb oldal e viszonyt is rendezetlenül hagyta, s utóbbi időben egy oly törvényjavaslatot terjesztett be, melynél fogva majdnem azt mondhatnók, a Duna e társulatnak adatkék el. Mert e hatalmas társulatot a kormány 7 millióval megajándékozná a két állam rovására s számára oly állást biztosítana, hogy magyar gőzhajózási társulat azzal alig ha lenne képes tartósan versenyezni.

Vasutügy.

A jobboldal vasuti politikája is teljesen elhibázott. Köztudomásu, hogy országos költségen több görbe családí vasut épült, melyet építeni országos költségen nem volt szükséges. Maga az egész brutto kamatgarantia rendszere rossz és elhibázott. A vasutak e rendszer mellett idegenek tulajdonába mentek át, kik annak jövedelmeit külföldre viszik. Ezen felül pedig e rendszer évről évre növekedő terhet róv az országra. Két év előtt öt milliót, tavaly tizet, ez idén már 15, jövő évre valószínűleg 20 milliót lesz az ország kénytelen kamatgarantiára fizetni. Holott a tapasztalás nap napután jobban kimutatja, hogy a legtöbb vasutat kamatgarantia nélkül is ki lehetett volna építeni. És megboesáthatlan hiba a jobboldal vasutügyi politikájában, hogy az ország legnevezetesebb vonalait (minők a Szerbiával, Oláhországgal és Bosnyákországgal való csatlakozásra szolgáló vonalak) oly idegen társulatoknak engedélyezi, melyek, mint az állami és déli vasut, már is a kereskedelmet lenyügöző forgalmi monopoliumra tettek szert.

A vasutügyben általánosságban véve azt lehetett tapasztalni, hogy a kormány ezt is felhasználta arra, hogy magának kedvelt híveket, (mameluk hadat) teremtsen. Sokaknak a pénzbeszerzési üzletnél juttatott nagy hasznot, másokat concessio adása által nyert meg, míg másokat igazgatósági állomásokkal kenyerezett le. A magyarországi vasutügy ilyképen oly rossz hirbe jutott, hogy a külföldi lapok arról folytonosan botrányokat regisztrálhattak. A hazafiságra a kormány a vasutügyben nem adott semmit. Elcinte az engedélyt kéz alatt idegen vasutépítő szédelőgöknek adta ki, és valódi garantiáról nem is gondoskodott. A kassa-oderbergi vasut engedélyezése Langrand bukott belga bankárnak, oly szerencsétlen fogás volt, minőhöz hasonlót egy állam vasutttörténete sem mutathat fel. E vasutra mérföldenkint egy millió frtot meghaladó garancia adatott s az mérföldenkint csak 600,000 frton épül; negyven mérföldnyi vonal hosszúságánál tehát mintegy husz millio frttal több teher hárult az országra mintsem tényleg igényeltetik.

Kassa-
Oderberg

A magyar keleti vasutat az angol Warring testvérek kapták meg. Ezek a síkpályát, mely olesón épülhetett, kiépítették és a magas fizetést érte felvették, a hegyi vasutrészt pedig, mely költségesebben építendő, érintetlen hagyták s aztán odább állottak, úgy hogy most az építési tőkéből 10—20 millio frt hiányzik s ennek nagy részét valószínűleg az állam fogja kárpótolni.

M. keleti
vasut.

Szóval a kormány a vasutügyben oly gazdálkodást folytatott, hogy ezt méltán garázdálkodásnak lehet nevezni. Azon óriási terheket, melyek ebből az országra hárultak, most még kiszámítani is alig lehet; keservesen fogja azokat a jövő nemzedék megérezni.

De térjünk a belügyekre és lássuk mit tett a kormány és pártja e téren?

Bellügyi
politika.

Az egész Bach- és Schmerling-féle adórendszert majdnem változatlanul fenhagyta és törvénybe iktatta. Bár gyökeres adóreformot kormányra jövetelük előtt mindenik miniszter sürgetett, annak megvalósítására még is hat év lefolyása alatt az egész jobb oldal a kormánynyal egyetemben mit sem tett. A munkás népet aránytalanul megadóztató indirect adók változatlanul fenmarad-

Adórend-
szer.

Dohány tak. A dohány monopolium eltörlése helyett pedig a kormány egy oly törvényjavaslatot készített, mely a dohánytermelést, ipart és gyártást nem szabadítja fel, sőt inkább oly monopoliumot igtat törvénybe, a mely a munkásosztályra súlyosabban fog hatni az eddigi rendszernél, mert némi részben annál kevésbé demokratikus elvekre van fektetve. Ez a legvilágosabb bizonyíték az iránt, hogy a jobboldal és pártja szabadelvű adóreformok létesítésére képtelen; a közöstudgyi alap még e tekintetben is akadályul szolgál.

Igazság- Az állami feladatoknak egy másik tere az igazság-
szolgá- szolgáltatás. A kormány és pártja ebben is téves utra ju-
talás. tott A néptől elvette a bíró választási jogot s azt névleg a ki-
A bíró vá- rállyra, tényleg az igazságügyministerre ruházta. Ez oly jogfosz-
lasztás. tást képez, minőhöz hasonlót alig találunk a historiában. Más ál-
lamokban ily esetekben lázadások, forradalmak törnek ki. A magyar nemzet nyugodt resignatióval tűrte ezt; mert hiszen, gondolá, a rossz törvényt békés uton majd meg lehet változtatni. De most a jobb oldal már a képviselő választási jogot is megszorítja s aligha lehetséges lesz jövőre ezen és hasonló visszaéléseket megszüntetni.

Mért véte- És ha kérditek mi végre vétetett el a bíró-választási jog a
tett el, a néptől? Talán azért, hogy a bíró választásnál itt-ott tapasztalt
bíró vá- vissza élések megszüntessenek s hogy a bírói állás minden pár-
lasztási toszkodástól függetlenné tétessék? . . . Balgaság! A visszaéléseket könnyíti leendett más uton megszüntetni, a mi pedig a függetlenséget illeti, lehet-e az illető választó kerület összes polgárai által megválasztott bíró valakitől annyira függő, mint az oly bíró, kit egyes személyek protectiója s a miniszter kegye emelt a bírói székebe? Avagy talán a miniszter ur ö excellentiája jobban megtudja itélni, hogy ki alkalmas egy kerületben a bírói teendők teljesítésére, mint azon száz meg ezer választó együttesen, kik önmaguknak választják a bírót azon tudattal, hogy ha rossz bírót választanának, nekik gyülnék meg a bajuk vele?

A bíró választási jog elvétele csak azért történt, hogy a jobboldal s a kormány saját hivoi számára elegendő hivatallal rendelkezék, hogy hatalmát, befolyását ez által is növelje.

Mag'ujog. Azt is észlelhattük, hogy a jelen kormány korszerű magán-

jogi törvényeket és törvénykönyvet sem képes alkotni. A codificationalis munkálatok oly lassusággal és tájékozatlanul készülnek, hogy a Szilágyi-Hoffmann-féle vázlatnál egyéb ez ideig sincs kész; s ez oly éretlen jogtudományi termék, hogy abból helyes elvekre fektetett, világosan szerkesztett és könnyen érthető magánjogi törvénykönyvet alig ha fognak készíteni. A kereskedelmi törvények terén is tudatlan tájékozatlansággal vesztegel a kormány és a jobboldal.

Kereskedelmi törvények.

Az ipar kamarai szervezet roszaságát általánosan elismerik. Az ipartörvény hosszas vajudás után született meg, az nem a gyakorlati élet szükségleteiből van merítve, hanem jobbadán külföldi törvények után van plagizálva. A hazai iparosok annak készítésénél meg sem hallgattattak. Előnyös hatással e törvény csak akkor lesz, ha a nemzeti ipar létfeltételét képező nemzeti vámpolitika, önálló magyar tengerészettel és független magyar pénzügygyel életbe lép, s az iparos szakoktatás virágzásra jut.

Az oktatásügy terén meghozatott a népnevelési törvény, ezt a törvényhozó testületnek minden pártja magáévá tette. Eredeti szervezetében az sokkal kevésbé gyakorlati irányu volt; s a kormánypárt nagy hibát követett el, hogy a baloldal egyik tagja által indítványozott azon elvet, miszerint a törvény végrehajtása iránt kellő intézkedések tétessenek, el nem fogadta.

Oktatásügy.

De csinált a jobb oldal az oktatásügy terén még egy más törvényt is a tanfelügyelőkről. Ezzel nagy számú nagyságos állami hivatalnokok creáltattak, mindannyian a kormány hű embereiből. Mig a községi iskolák oly szerény erővel és eszközökkel vannak ellátva, hogy a nemzetnek e miatt pirulnia kellene, nagyuri hivatalokra fcséreltetik el az iskolákra szükséges pénz. A közvélemény elég hangosan és több ízben kinyilatkoztatta, hogy ezen intézmény felállítására is csak azért történt, hogy a kormány hatalmát növelje s kegyenczei számára fényes hivatalokat osztogathassan.

Tanfelügyelő.

Hasonló eljárás követett e párt számos egyéb terén, például a megyerendezésnél, a főispáni omnipotentiával. A főispán candidationalis jogával meghamisíthatja a közvéleményt, mint ezt a közelebb lefolyt megyei választásoknál tapasztalni lehetett, és azzal oly annyira visszaélhet, hogy több helyen, a hol a

Megyerendezés.

baloldal többségben van, az egész tisztí kart jobboldali elemekből alakíthatta meg.

Engedélyezési rendszert.

A magán vállalkozás terén érvényben tartott engedélyezési rendszer is igen hátrányosan hat az ország gazdasági viszonyainak fejlődésére. A kormány és pártja a helyett, hogy jó szövetkezeti és részvénytársulati törvényeket alkotott volna, jónak látta a hatalmat az egész vállalkozás felett sajátkezeiben összpontosítva megtartani. És láttuk, hogy voltak és vannak emberek, kiket a kormány egy-egy concessioval pártjához édesgetett, kik ily módon még az osztrák nemzeti bankkal is érdek solidaritásba keveredtek, kik az ellenzéki álláspontot feladva, belátni kezdik, hogy a közösítgyi alapon is van boldogulás.

A concessiókkal lüzött sáfárkodás a nemzetet bosszulja meg magát. Feltámad a részvénytársulati szédelgés, nagyra burjánzik a közönség könnyűhiszeműségére számító agiotage; credit-mobilier pénzüzetek támadnak, melyek a vállalkozásban csak a pénzbeszerzési műveletet közvetítik és milliókat dugnak zsebre, míg a szédelgestől ment iparágaktól s a mezőgazdaságtól a pénz elvonatik Ugy hogy válság áll be, mint ezt már előbb is tapasztalhattuk.

Hitelműveletek.

A kormány és pártja az állami hitelműveletekben is megrovást érdemlő politikát követett. Rövid idő alatt több nagy adóságot csinált. Mindeniknél bécsi bankárok drága közvetítését vette igénybe. Széchenyi meg volt győződve, hogy a magyar nemzet $3\frac{1}{2}$ százalékra kaphat pénzt angol, németalföldi vagy más solid külföldi pénzpiaczokon. Lónyay szeleburdiságával a vasuti kölcsönt $7\frac{1}{2}$ százalékon kötötte s így hitelünket külföldön igen rossz hirbe hozta, úgy hogy most 7% is csak nehezen adnak a magyar kormánynak pénzt. És megjegyzendő, hogy ily kölcsönöknél az által is nagy veszteséget szenvedett a nemzet, hogy a kormány a drágán kölcsönvett pénzt kamattalanul hevertette. Széchenyi politikája szerint 100 millió külföldön kölcsön vett töke után az államnak 56 millió nyeresége leendett (Isd. Adó és kétgaras), a jelen kormány az eddig csinált kölcsönöknél legalább is ennyi veszteséget okozott az országnak.

Üzletek.

Nagyon hosszasan kellene még a jobboldal politikájával

foglalkoznom, ha annak és a kormánynak minden egyes nagyobb hibáit fel akarám tüntetni. A temesvári erdők bérbeadása, a lánczvidék megváltása, a vajda-hunyadi kőszén- és vasbányák bérbeadása, a honvédségi felszerelések, folyamszabályozási, a sugáruti stb. stb. üzletek: mind megannyi oly intézkedéseknek bizonyultak, melyeknél az állami czélokön kívül más érdekek is szerepeltek.

Csak nagyban és egészben véve kívánok tehát a jobboldalról és annak irányáról néhány öszinte megjegyzést tenni.

Általános észrevételek a jobb oldalról.

A jobboldali politikusok a pártjuk által követett irányt a józan politikai számitás követelményének szeretik nevezni. De ez csak frasis. A mondottak után, azt hiszem, mindenki beláthatja hogy sem józanságot, sem valami nagyszerű számitást ama politikában nem lehet feltalálni. Már az egész politika vezéreszméje is az ellenkezőt mutatja.

A jobboldal vezéreszméje a realunio, a baloldalé a personalunio. A personalunio azt jelenti, hogy egy országnak más országgal nincs más állami szervezete mint a fejedelem; a realunio ellenben azt jelenti, hogy nem csak a fejedelem közös, hanem a törvényhozásnak és végrehajtásnak más közös közegei és ügyei is vannak.

Real- és personalunio.

Deák Ferencz nagy népszerűségét annak köszönheti, hogy midőn Lusztkandl bécsi tanár egy könyvben azt fejtegette, hogy Magyarország Ausztriával közjogilag realis uniót képez ő világosan kimutatta, hogy ez nem igaz.

A realunio békóit évszázadok óta készítik Bécsben. De attól hazánk ment maradt. Utoljára Smerling tett ez irányban kísérletet a reichsrathnal. Kísérlete meghiúsult. Midőn azonban Deák a kiegyezést Bécsben megcsinálta, észre sem vette, hogy az ország anyagi ügyeire ráillesztették a bekókat. Tényleg tehát ő épen azon állapotot idézte elő, mely ellen rövid idő előtt oly ünnepélyesen tett óvást.

Deák real uniót létesített.

Az 1869-iki választási mozgalom is megmutatta, hogy az a rendületlen bizodalom, melylyel a polgárság előbb Deák iránt viseltetett, véget ért. A belváros felvilágosodottabb hazafias szellemű polgárai a mult választások alkalmával ellene Ujházit lép-

Ujházi fel léptetése.

tették fel, és ez aggastyán még a sir széléről s a távolvilágrész-
ből is oly őszintén és keményszavakkal kimondá kárhóztató itele-
tét az egész jobb oldali politikáról, hogy a kormány párt nem
volt képes magát mással mentegezni, mint „hogy Ujházi nem
ismeri a magyar viszonyokat.“

Ujházi felléptetése „a haza bölcese“ ellen nem volt egyszerű
tüntetés. A hazaszeretet sugalta ezt; mint oly esemény leendő az
alkotmányos küzdelmünk történet lapjaira feljegyezve, mely a
nemzetet haza szeretetre fogja buzdítani.

Hol van a bölcsesség? A jobboldal politikáját sokan az okosság és eszély poli-
tikájának szeretik nevezni. . . . Már hiszen tiszteljük mi az okos-
ságot, de megvagyunk arról győződve, hogy a hazafiság a leg-
jobb tanács adó. Éppen azok járnak el a politikában észszerűtle-
ntül, kik azt akarják, hogy a magyar hazát cseréljen. Eddig az
országunk minden bü fia Magyarországot ismerte hazájának; a
jobb oldal most azt akarja, hogy e helyett az osztrák magyar
monarchia, a nagy Ausztria, a mint ezt külföldön nevezik, legyen
a magyar hazája. A jobboldal minden állami institutiot akként
rendezett be, hogy ez így legyen; évről évre szorosabban Ausz-
triához akar fűzni, pedig a tapasztalás, iparvállalataink bukása,
a bank és adóreformok körüli kényszer helyzet stb. megmutatta,
hogy a kapocs máris szoros. Az okosság politikájának ezt nem
nevezhetjük, ha csak a haza cserében nem rejlik a böl-
csesség . . . .

Hol van a veszély? Továbbá azt mondják a jobboldaliak hogy tartsuk meg
Ausztriával a közös ügyeket, mert az állami függetlenség veszélybe
dőnt. Mi ellenkezőleg éppen arról vagyunk meggyőződve, hogy
veszélybe nem dönthet más, mint ha hazát akarunk cserélni. Ek-
kor öljük meg a nemzeti önérzetet; ekkor bátorítjuk fel az ide-
gen érdekek szószólóit; ekkor némitjük el a magyar érdekek
üttörőit; ekkor hozzák nyakunkra a külbeavatkozást; ekkor tes-
szik a nemzetet védelemre képtelenné; ekkor teszik ki azon ve-
szélynek, hogy az országot idegen állam anectálhatja, s ha azt
nem tenné is, ekkor pusztul önmagától a nemzet. Sajnos, hogy
a közelebb lefolyt években ezen germanizáló irány már is auy-
nyira lábra kapott, hogy az összes magyar sajtó egyctemleges
feljajdulása nem használt semmit. Német a kereskedelem, a

tözsde, a vállalatok legtöbbször s általában egész fővárosunk erősen germanizálódik!

Ámitők kik a nemzettel el akarják hitetni, hogy e félszeg politikát az okosság, a megfontolva haladás tanácsolja. A nemzet legfőbb jogairól nem szükséges lemondani, ha óvatosan akarunk előre haladni. Az állami függetlenséget csak azok áldozhatják fel, kik a magyart nemzetiségéből ki akarják vetköztetni, hogy belőlök oly osztrákmagyarokat csináljanak, minők a provisorium emberei voltak.

De fordítsuk figyelmiinket most a másik nagy politikai **A baloldal** párt, a baloldal felé.

Már maga azon körülmény, hogy a mult választások alkalmával e párt jelöltjei kiválólag a tözsgyökeres magyar vidékeken s a műveltebb iparos városokban lettek megválasztva, míg a jobb oldal többsége leginkább a felvidéki oroszok és tótok, a dumántult németek, a horvátok, szerbek és erdélyi oláhok szövataiból került ki: bizonyosságot tesz arról, hogy eddig a baloldal képviselte az igazi magyar nemzeti politikát, s hogy a baloldal inkább akarja hazánk javát s a nemzet megerősödését mint a jobboldal. De még inkább meggyőződhetik erről mindenki, a ki e párt programját komolyan megvizsgálja.

A baloldal vezéreszméje Magyarországot független szabad **A baloldal** és művelt államná tenni. Ezért mindenek előtt fő feladatának **vezér eszméje.** tekinti sértetlenül fentartani a nemzet állami jogait, és azon állami jogokat, miket a jobboldal a kiegyezéskor és azota feláldozott, békés törvényhozási uton visszaszerezni; feladatául tűzte továbbá, hogy gyökeresen segítsen mind azon hiányokon, melyek a jobboldal had-, pénz-, vám-, vasuti politikájában s a belreformokban oly kézzel foghatólag mutatkoznak.

Az ország anyagi jólétét, szellemi műveltségét, a magyar nemzet szabadságát és nagyságát nem is akarhatja az, ki e feladatokról lemond. És ha mégis találkoznak olyanok, kik a baloldalt azzal vádolják, hogy bel- és külvávarokat akar előidéz-

ni, ugy ezt csak annak lehet tulajdonítani, hogy a politikai erkölestelenség nagyon lábra kap.

Miért riadnak vissza sokan a baloldali törekvéseitől?

A független magyar állami eszme megvalósítását célzó politikától sokan azért riadnak vissza, mivel magok nem képesek a módokat és eszközöket feltalálni, a melyekkel a czélt békés törvényhozási uton ellehet érni. De az ily férfiak ne vállalkozzanak politikai vezérszerepre, ha mindjárt az ország minden vidékéről kapnának is bizalmi szavazatot, mert oly irányba sodorhatják a nemzetet, a melyről később ki lehet mutatni, hogy ebben és abban hazaárulást követtek el. És ha ők nem képesek a nemzeti önállóságot és függetlenséget megvalósítani, ne is hitessék el mással, hogy az e célra való törekvés beláthatlan szavazatokra vezet. Megvagyunk győződve, hogy az egész kormánypárt a baloldali törekvéseit csak azért nem fogadja el, mivel a jobboldali fő emberei nem bírnak kellő tájékozottsággal aziránt, hogy hazánk önállóságát békés törvényhozási uton, mikép lehet elérni. És ennek azaz egyszerű oka, hogy ők a hazaérdekét alárendelik Ausztria érdekének, s így mindent ferdén fognak fel. Lépjenek csak egyszer igazán nemzeti álláspontra és befogják látni, hogy a kitzűzött czélt el lehet érni, hogy az nem ábránd, hanem szent kötelesség, melyről lemondanunk nem szabad.

A program részletei telére több mód van.

Azt, amit a baloldal akar, több uton, többféle móddal és eszközökkel ellehet érni. De habár a módokban és eszközökben válogatni lehet, ez korántsem jogosít fel azon következtetésre, hogy a módok és eszközök egyikét se vegyük alkalmazásba, — mint Deák Ferencz következteté a közelebb nála volt küldöttségnek azt mondván, hogy a jónak legnagyobb ellensége a jobb, s hogy ezt azért nem akarja, mivel különbözőleg lehet megvalósítani. Ellenkezőleg : ha többféle módok és eszközök kínálkoznak, annak csak örvendhetünk, mert megválaszthatjuk a könnyebben és biztosabban célhoz vezetőt.

A részletezés nem való pártprogramba.

Magától értetődik, hogy ily helyzetben a baloldali helytelenül járt volna el, ha kitzűzött nagy feladatát már most, mielőtt az egyes kiviteli módozatok szorosán fontolóra vétettek, annyira részletezte volna, hogy a megoldás különböző módozatai közül csak is egyet tűzött volna ki feladatul s a többiről előzetesen lemondott volna.

Ezt tehetik egyesek, de nem teheti az egész párt. A párt <sup>A részlete-
zés egye-
s feladata.</sup> programját oly általánosságban kell körvonalozni, hogy minden viszonyok között elegendő tért engedjen a szabad mozgásra. A baloldal programját már úgy is, a mint az szerkesztve van, sokan éppen azért nem helyeslik, mivel abban egy pont már is oly határozottan ki van fejezve, a mint azt kifejezni talán korai volt : értjük, a delegatio és közös miniszteriumok eltörlését.

A delegatio és közös miniszterium eltörlése <sup>A delegatio
és közös
miniszterium
eltör-
lése.</sup> nem lényeges pont a párt programjában. Az nem czél hanem eszköz a függetlenség elérésére. A czél a nemzeti önkormányzatnak, alkotmányosságnak mind a törvényhozásban, mind a végrehajtásban sértetlen fentartása. A delegatiót és közös miniszteriumot addig eltörlölni nem is lehet, míg azon ügyek, melyek általa intéztetnek, a magyar országgyűlésre és kormányra nem lesznek ruházva. Előbb a baloldal ez intézményeket eltörlölni nem is akarja. Ez annyira magától értetődik, hogy azt a programmban kimondani egy általában nem volt szükséges.

De a delegatio és közös miniszterium eltörlését azért volt jó a programba felvenni, nehogy kétség merülhessen fel az iránt, vajjon az állami önmállóságot, a personal uniót, következetesen keresztül akarja e vinni e párt. Zűrzavarra ezen intézmények megszüntetése nem fog okot szolgáltatni, mint a jobboldal mondogatni szereti; mert minden okos emberbe láthatja, hogy nem szükséges, miszerint Magyarországnak Ausztriával más közös ügye legyen mint a fejedelem. (És talán mihamar eljő azon idő is, midőn a királyra sem lesz szükség, midőn az országok köztársasági formában is fennálhatnak és önmagokat alkotmányosan kevesebb állami költséggel kormányozhatják, mint a királyságban. De mainap erről Magyarországon még nincs és nem is lehet szó.)

A baloldal kétárnyalata egymástól irányára nézve ugyan <sup>A baloldal
kétárnyalata.</sup> nem különbözik, de a jelszavakat és taktikát tekintve éles el-
lentét van a két párt között. A balközép minden kérdésben oly átlást igyekezett elfoglalni, hogy állandóan mint kormányképes párt jelenjék meg. Ezért pl. a bankügyi enpuët-be nem is ment

bele, midőn a kormány a baloldaltól nem arányos számmal jelölt ki bizottsági tagokat. A szélső bal ellenben, miután tagjainak száma úgy is csekély volt, soha sem vette tekintetbe azt, vajjon az iniciatívánál tekintélyesen léphet e fel vagy sem. A balközép oly rendszeres párttaktikát követett, minőt kormányképes párttól várni lehet. A szélső balon a pártérdek alá van rendelve az egyéni felfogásnak. Itt a tagok oly annyira szabad tetszésük szerint mozognak, hogy e pártban ugyszolván nem is létezik párt fegyelem. Midőn tehát a magokat 48-asoknak nevező képviselők egyénekenként is iniciatívát gyakorolhattak az országgyűlésen, nagyon természetes, hogy ha aztán minden egyes párttag működését az egész párt által történt működés gyanánt vesszük, az látszik, mint ha ők sokkal tevékenyebb szerepet játszottak volna az országgyűlésen mint a balközép. Felismerhető különbségnek mondhatnók még azt, hogy a szélsőbaloldalnak egyes tagjai a demokratikus irányban a köztársaságig készek elmenni, míg a balközép az alkotmányos monarchiat megtartja.

Programmszerűleg ez ugyan nincs kimondva, de hallgatag magától értetik, habár a balközép egyes tagjai is kinyilatkoztatták, hogy eltekintve a létező viszonyoktól, legjobb, legkorszerűbb államformának tartják a köztársaságot.

A két pártot egymástól elkülönítő vezér eszme tehát ha nem esalódunk az, hogy a balközép a respublika kérdését nem akarja napirendre hozni, a szélső balnak egyes tagjai akarják. Addig azonban, míg Magyarország állami önállóságát minden tekintetben el nem érte, mindkét párt egy uton halad, és egy cél felé törekszik; lényegében véve tehát egy pártot is képez.

És miután e párt Magyarországot békés törvényhozási uton független állammá akarja tenni, mindenek felett az önálló pénzügy, vámügy és hadügy megvalósítására törekszik. Lássuk ezeket egyenkint.

Független
pénzügy.

A független pénzügy megalkotására több út és mód kínálkozik. Vagy állami bank, vagy bankszabadság. Mind a két módzat célra vezethet és megrázkodtatás nélkül keresztül vihető. Állambankot vagy állami valutára vagy arany ezüst valutára lehet állítani. Bankszabadságot is kényszer és nem kényszer folyamam jegekkel lehet életbeléptetni; és pedig vagy úgy, hogy

az osztrák pénz a magyar birodalomban törvényes fizetési eszköz marad, vagy úgy, hogy ilyen lenni megszűnik.

A párt határozottan nem akarta kimondani, hogy ezen módzatok közül, melyiket választja. Nem mondta ezt ki azért, mivel a választást az osztrák kormányval való alkudozások folyamától is fel kellett tételezni; másrészt pedig azért, mivel ezen kérdések, mert napirenden nem voltak, még sem az országgyűlésen, sem a sajtóban nem lettek annyira megvitatva, hogy egyik módozatot feltétlenül a másik felibe lehetne helyezni. Egyedül Horn Edének van provoncirozott nézete. Mi azonban a jegybankszabadságot társadalmi tekintetéből nem helyeseljük. A modern tudomány el is tér ettől, s megdönthetlen igazság gyanánt kimondja, hogy a jegykibocsátásnak egységesnek kell lenni, s a szabad verseny csak a banküzletre terjedhet.

Felfogásom szerint a demokratikus szervezeti állami bank Magyar álmagyar a legelőnyösebb; ennek megvalósítása sem ütközik legyőzhető akadályokra. A mi pedig a valutát illeti azt tartom, hogy úgy a bel-, mint a külforgalom számára elegendő, ha az országnak jó magyar papírpénze van, melyet aranyra ezüstre mindenkor be váltanak. Az osztrák nemzeti bankjegyet és osztrák államjegyet tehát egyáltalában nem szükséges Magyarországon törvényes fizetési eszköznek megtartani.

Az átmenet a jelen állapotból az ily magyar valutára minden megrázkodtatás nélkül keresztül vihető, hogy ha az osztrák Átmenet a m. valuta féllel folytatott alkudozások útján a lebegő adósságokból a Magyarországra eső rész kijelöltetvén, az akár az állam, akár a felállítandó bank által forgalomból kivonatik és teljes értékű magyar pénzjegyek által helyettesítettik, míg a többi jegyek kivonását, vagy azok értékének fentartását, Ausztria garantirozza. Ha pedig az osztrák fél ily műveletre nem adná beleegyezését, (mit feltenni alig lehet) akkor misem akadályozza, hogy magyar valuta (jó papír pénz) az osztrák valuta mellett forgalomba ne hozassék. Darab ideig ekkor kettős valutánk lehet: az osztrák és a magyar pénz; de helyes pénzügyi és más állami (vámpolitikai stb.) intézkedések által lassankint a legkisebb zavar előidézése nélkül ki lehet vinni azt, hogy az osztrák pénz a forgalomból a monarchia másik részébe szoruljon és így tényleg nálunk

az arany értéknek megfelelő magyar pénz maradjon a rendes és törvényes fizetési eszköz. A valutának ezen rendezését áldozat nélkül keresztül lehet vinni; míg ellenben a Kerkápoly ur által ezélba vett módozat több millio forintba kerül és teljes függetlenségre sem vezet.

Egyébiránt az előbb említett módozat nem az egyedüli a pénzügyi függetlenség keresztül vitelére. Akár arany, akár ezüst, akár vegyes, vagy jó magyar papirvalutát alkotunk; akár állami bankot, akár bankszabadságot léptetünk életbe, az így elért pénzügyi függetlenség minden esetre kedvezőbb, előnyösebb leend az egész országra nézve, mint a jelen osztrák pénzügy monopolistikus bankjával és kényszer folyamu bankjegyeivel. Ebben egyet ért, azt hiszem, minden felvilágosogott magyar polgár. Bizonyoságul szolgálhat ez iránt például az, hogy a független bank és pénzügyet az összes magyar iparosok képviselői pártkülönbségre való tekintett nélkül oly követelmény gyanánt állapították meg, melynek még az érvényben levő közjogot, tehát a közöstiégi alapot is alá rendelték.

Független
államadó
ügy.

A bank- és pénzügygyel némileg kapcsolatban van az államadóssági évijárlék kérdése, vagyis az államadósság és hiteltlgy. A baloldal ebbe is rendet és önállóságot akar behozni. A jelen állapot türehetetlen, mert természetellenes és ellenkezik az okszerü gazdálkodással, hogy Magyarország i d e g e n államadósságokat i d e g e n pénzzel fizessen. Ily viszony sehoh a világon nem fordul elő. A baloldal tehát ezen visszásságot, mely mint számokkal ki lehet mutatni az országnak évenként több millio forintjába kerül és a rendelkezési jogot is korlátozza, megakarja szüntetni. Megakarja szüntetni már csak azért, hogy a pesti tőzsde a bécsitől teljesen emancipálva legyen. A megszüntetési mód a convertálás vagy refundálás. Azaz: Magyarország az osztrák államadósságokra nem fog évi járulékot fizetni, miből semmi haszna; hanem átveszi az évi járuléknak megfelelő tókéet és eről magyar állami kötvényeket, állit ki, melyek a külföldi tőzsdéken, mint hungarian consols vagy egyszerűn „magyar“ fognak jegyeztetni.

E papiroka a világforgalmi érték minőségét birván, igen megfogják könnyíteni Magyarországnak a külfölddel való üzleti

összeköttetését; hitellunkre is szilárdítólág fognak hatni és lehetővé teendik azt, hogy államadósságainkat könnyen törlesszük. Másrészlől meg ezen államadóssági politikával az is el lesz érves, hogy a törvényhozás nem lesz kénytelen az állam hitelezők adómentességi privilegiumát továbbra is fentartani. Ekkor hatalmában fog állani az, hogy ezen igazságtalan kiváltságot, melyet a nagytőke pénzések leginkább a földműves és iparos munkásosztály tulterheltetése által nyertek, megszüntesse akkor, a midőn időszerlinc véli; míg a jelen államadósságtügyi politika mellett törvényhozásunk ez irányban végkép fehetetlen.

A magyar államiség második elengedhetlen feltétele a független vámügy. Ennek békés uton leendő keresztülvitele iránt némelyek kételyt támasztanak. De az 1867. XVI. t. cz. XXII. cz. ezt mondja: „a szerződési idő öt első évének elteltével minden félnek szabadságában állandó határozmányok (a vám és kereskedelmi szövetség) megváltoztatására alkudozást indítványozni, mely alkudozást a másik fél vissza nem utasíthat. Ha ez uton az egyesség hat hónap alatt el nem érhető, mindkét fél szabadságában áll, egy évi felmondással éhni.“ Miből világos, hogy az önállóságnak békés keresztülvitelére a lehetőség megvan.

Független
vámügy

A vámügynek ez ideig hazánkban nem tulajdonítottak elég jelentőséget, pedig kétségbevonhattak tény, hogy minden nemzet iparának és kereskedelmének fejlődése leginkább a vámügytől függ. Míg valamely nemzetnek nincs jó vámügyi politikája ipara és kereskedelme sem virágozhatik. A jobboldal, mint látuk vakon elfogadta az osztrák vámpolitikát, mely hazánkat gyarmati szerepre kárhoztatja. A baloldal ellenben azt akarja, hogy Magyarország önálló vámterület legyen s hogy így minden állammal, melylyel kereskedelmi összeköttetései vannak oly szerződést köthessen, a minőt a hazai közgazdasági érdekek kívánnak.

Az igaz, hogy az előbb lefolyt országgyűlési időszak alatt, e kérdést nem akarták bolyogatni és ennek meg volt a maga oka, mert az Ausztriával kötött szerződést jogosa nem lehetett felbontani. Az is való, hogy a vámpolitika irányát a baloldal nem jelölte meg. De a vámügyi önállóság eszméjét többen hangsúlyozták és határozottan kiránták, hogy Ausztria és Magyarország között a vámsorompók felállitassanak. A jobboldal ezért a

baloldalt mindjárt azzal vádolta, hogy irtózik a kereskedelmi szabadságtól.

A függet-
len vám-
nem véd-
vám

Ambár ezen vád legkevésbé sem indokolt, mert egészen más a vámügyi önállóság és egészen más a szabad kereskedés kizáró védvám: de e vád még is sokakat visszariasztott a függet vámterület eszméjétől. Anglia önálló vámterületet képez, és vámpolitikáját még is a szabad kereskedés politikájának nevezik. Ha tehát Magyarország is elkülönített vámterületet fog képezni, ha Magyarország és Ausztria között vám sorompok fognak fennállani, ebből még egyáltalában nem következik az, hogy vámpolitikánk a nemzetközi forgalmat nagyobb mérvben nehezítené, mint a jelen osztrák-magyar vámpolitika. Az osztrák árucikknek fogyasztása meglehet kisebb lenni Magyarországon, ezek helyébe vagy a hazai gyártmányok, vagy netán az osztrák áruknál olcsóbb nyugati államok ipartermékei lépnek; de Keletfelé, a magyar ipar cikkek kivételével a keleti és déli szomszéd országokkal való nemzetközi forgalom bizonyosan élénkebb lenni, mint jelenleg, mert a szomszéd országok Magyarországgal bizonyosan alacsonyabb vámtételekre fognak lépni, mint az egységes osztrák-magyar vámterülettel. Ez igen természetes, mert a keleti államoknak az előbbre haladott osztrák ipar ellen saját iparukat minden esetre magasabb vámtételekkel kell védeni, mint a még nagyon előre nem haladt magyar ipar ellen.

Mért kell
az önálló
vámter-
ület.

Ausztria saját iparát a német, angol, francia ipar ellen meglehetősen magas vámok által védi; pedig az osztrák és ezen említett országok ipara közt nincs oly nagy különbség, mint egyrészt a magyar, másrészt az osztrák, cseh, morva, sziléziai ipar közt. Így a most fennálló külső vám csak arra szolgál, hogy az osztrák iparcikkek a magyar piacokat monopolizálják és a magyar ipart elfojtsák, mert hazánk tőke és munka viszonyai kedvezőtlenebbek, mint az osztráké, és ezért a magyar ipar az osztrákkal még benn a hazában sem állhatja ki a versenyt.

Ha Ausztria határain a nyugati államok felé vámsorompók lehetnek, még inkább helyén lesznek ezek Ausztria és Magyarország között. Helyén lesznek annyival inkább, mert nem csak a hazai ipar megerősödésére fognak szolgálni, hanem pénzügyileg is egy igen jelentékeny bevételi forrást fognak képezni. Ennek

nagy horderejét az emberek, mert vámtügyekről nálunk még keveset beszélnek, nem tudják eléggé méltányolni. A jobboldal vámpolitikájánál felemlítém, hogy az az országnak évenként tetemes veszteséget okoz. Az országos magyar iparegyesület közlönyében alapos statisztikai adatokkal kivolt mutatva, hogy e veszteség évenként legalább is 10—20 milliora s öt év alatt majdnem száz millio frtra ment. De megjegyzendő, hogy e veszteség a termeléssel fogyasztással s a népesség szaporodásával évről évre növekedik, úgy hogy ha a vámszövetség mostantól fogva még öt évig fennáll, ezen idő alatt Magyarország veszteségét legalább is 150 millio frtra tehetjük.

Vajjon oly gazdag-e az ország, hogy ily tetemes megrövidítést számba se vegyen? Midőn tehát a baloldal a közös vámterület megszüntetését sürgeti oly nemzeti vámpolitikát akar életbe léptetni, mely az országnak évenként 10—20 millio frotot is jövedelmezhet — a mely összeggel bőven fedezni lehet azon hiányt, mely az indirect adók és nevezetesen a dohány monopólium eltörléséből a kincstári bevételeknél támadhat.

A baloldal így az önálló nemzeti vámpolitika által arra is képesítve van, hogy eltörlheti azon méltán gyűlölt adókat, melyek a köznépet és főleg a szegényebb munkás osztályt aránytalanul sújtják, s melyek a vagyonosabbaknak kedveznek. És ez által a baloldal felszabadíthatja a dohány termelést és több oly mezőgazdasági iparágat, melyek az egész országnak úgy, mint egyeseknek kiszámíthatlan hasznot hajthatnak, de most elnyomva vannak és legfeljebb egyes kiváltságosaknak szolaltatnak némi jövedelmet.

A dohány monopólium és in direct adók megszüntetése.

Azok, kik a független vámtügyet nem akarják, mind ezt soha sem lesznek képesek megvalósítani; és innen van, hogy ők rá fogják az ellenpártra, hogy ígéreteket tesz, miket megvalósítani nem lehet. Ez uraknak igen sokat nem lehet a haza érdekében megtenni, mert ők lemondottak oly nemzeti jogokról, miket feladva, egy nemzet öngyilkosságot követ el.

A vámtügyi önállóság ily életbe vágó joga a nemzetnek és ha az semmi anyagi haszonnal nem járna is, még akkor sem lehetne, nem volna szabad arról lemondani, mert világosan bizonyított tapasztalati tény, hogy a mely állam vámtügyi függet-

jenségét hosszabb időre feladja, az ily állam magát a független államiséget is elveszti és előbb-utóbb kénytelenül ki törülte-
dik az önálló államok sorából. Ez az eset Magyarországra kit-
lön vámterület nélkül csak akkor nem következne be, ha az
egész európai kontinens egy vámterületet és köztársasági szö-
vetséget képezne — de ma még ettől igen-igen távol vagyunk.

A magyar
vámpolitika alap-
elvei.

A mi már most azon kérdést illeti, hogy miért nem akarja
a baloldal a független magyar vámpolitika alapelveit is köze-
lebről kijelölni? Erre nézve azt kell megjegyezni, hogy az
önkormányzat elve elengedhetlenül megkívánja azt, miszerint
országgyűlési párt a vámtügyekben döntőleg ne határozzon, mi-
előtt a legilletékesebb szakkörök, a magyar iparosok, e tárgy fe-
lett határozottan nem nyilatkoztak. Az országos iparos congres-
sus feladata leendő részletesen meghatározni azt, hogy a magyar
vámrendszer minő alapelvekre legyen fektetve, vajjon az érték
vagy a súlyvám képezze-e vámrendszerünk alapelvét? vajjon a
tariffa egységes vagy differentialis vámtételeket foglaljon magá-
ba? valamint, hogy ha érték vámfogadtatnék el, mily magas le-
gyen a százalék? stb.

Egyéni felfogásom szerint a magyar vámpolitika alap el-
vét azon eszméből kellene lezármaztatni, melyet a modern köz-
igazgatási tudomány a vámtügyekre nézve megállapított, és ez az,
hogy a nemzetközi szabad verseny felé kell törekedni; még pe-
dig az által, hogy védvámokat csupán oly külföldi iparezikkre
vetünk ki, melyeknek termelése az országban súlyosabb viszo-
nyok között történi, mint a külföldön, és a vámtételnek csak is
oly magasnak kell lenni, hogy általa a termelési különbségek
(adó-, tüke- és munka viszonyok) kiegyenlítessenek. Pénzügyi
vámokat pedig leginkább fényüzési cikkekre róhatunk, fogyasz-
tásaikra csak addig, míg fogyasztási adó más cikkekre nézve
fennáll.

Külkeres-
kedelem-
Magyar
consulsá-
gok.

A vámtügygel szoros összeköttetésben van a külföldi ke-
reskedelmi képviselő és a kereskedelmi tengerészetiügy. Azon
párt, mely önállóságot ohajt a vámtügyekben, a külkereskedelmi
téren is ezt kívánja. És ennek igen nagy jelentősége van. Önálló

konszularisügy nélkül alig, ha képviselve lesz valaha Magyarországnak méltóan a külföldön. Pedig a konzulatusoktól függ egész szólnván egész külkereskedelmünk fejlődése. A külföldi ügynök feladata, a hazai termékeknek külországokban „piacot nyitni,” az ő feladata, figyelmeztetni a hazai közönséget, hogy ezen vagy amazon árucikknek az illető országban jó keletősége lehet s feladata másrésztől abban eljárni, hogy az idegen ország főfogyasztóinak figyelmét a hazai czikkekre irányozza s általában, hogy mindent elkövessen, mi által a hazai gyártmányokat külföldön megkedveltetni s azoknak jó keletőséget szerezni lehet.

Magyar konzulatusok nélkül egész külkereskedelmünk csak vakon tapogatózva fejlődhetik. Hogy a jelen állapotban e tekintetben mennyire elvagyunk maradva, arról fogalma sincs a nagy közönségnek. Alig van egy-két hazai termelvényünk — a nyers terményeket leszámítva — melynek külföldön nagyobb fogyasztási piacza volna, s ezek is jobbadán idegen (osztrák) czél alatt jelennek meg a külföldi piacokon; pedig alig van ország a földkerekségén, mely saját áldásából más országnak aránylag annyi felesleget szolgáltatathatna, mint Magyarország. És nemzetközi forgalmunk mégis oly nyomorúságos, hogy körülbelül száz millio forint évi deficittünk van a külkereskedelemben!

Viszonyaink eme siralmas állapotáról bizonyosságot tesz például azon körülmény, hogy a szomszéd keleti államokban. Szerbiában, Ruméniában, Boszniában, Magyarország a távol angol vagy Poroszországgal sem képes a versenyt kiállani; még oly terményekben sem, melyek mint a szesz, a mezőgazdasági iparból erednek.

A jelen osztrák-magyar külképviselet oly hiába való, hogy bizvást azt mondhatjuk, a semminél is kevesebbet ér. De már a dolog természete azt hozza magával, hogy ha jó kereskedelmi képviseletet akarunk, akkor arról magának az országnak kell gondoskodnia. Ausztria képviselői a magyar érdekeket a külföldön eddig még inkább hátra mint előre mozdíták. Ezért azt tartom, minden magyar ember csak helyeselni fogja azt, ha látja, hogy van az országban egy párt, mely a kereskedelmi külképviseletet függetlenül nemzeti alapon óhajtja szervezni.

Magyar
tengerész-
szet.

De ép így függetlenné kell tennünk a magyar tengerészetet is, mert a tengerészet a külkereskedelem főtámasza és arra csak annyiban lehet bizton számítani, a mennyiben az nemzeti alapon van kifejlődve; máskülönben a tengerészeti társulatok oly közvetítő kereskedő szerepét játszák, kiket igen drágán meg kell fizetni, s kik a kereskedelmi téren utóvégre is zsarnoki szerepre vergődnek. Az önálló magyar tengerészet már 1848 előtt kedvenc eszméje volt Kossuthnak, de azt a politikai nagy átalakulások miatt nem valósíthatta meg. Itt az idő, hogy most valahára e téren is tegyünk valanüt; mert független tengerészet nélkül soha sem leendő valódi kereskedelmünk, hanem csak szatócsüzletszerű forgalmunk.

Független
hadügy.

Az elmondottakon kívül a baloldal programjában még egy lényeges pont van, mely e pártot a jobboldaltól elkülöníti s mely az állami függetlenségre tartozik. Ez a nemzeti hadsereg vagy is a független hadügy. A nemzeti hadsereget a baloldal azért kívánja, hogy elhárítsa mindazon hiányokat, miket a jobboldal hadügyi politikájánál feltüntettem. A hadügy önállóvá tételéről sokan azt tartják, hogy azt hiába akarják a nemzet megvalósítani, mert a fejedelem nem akarja. Igaz, hogy ez ügyben a legfőbb rendelkezési jog a jelen monarchikus államforma alatt még az osztrák császár és magyar király kezébe van, s az ország csak az újoncokat és a költséget szavazza meg. De ha ő felsége elegendő birodalommal viseltetik a magyar nemzet iránt, akkor a közös hadsereg megtartására nem helyez sulyt és a nemzet kívánságának készségesen eleget fog tenni; ellenkező esetben talán nehezen enged, de hajthatlan ekkor sem lesz. Azok kik a közös hadsereg fenntartása mellett vannak, ezzel azt bizonyítják be, hogy ők kevesebb birodalommal viseltetnek ő felsége őszintesége iránt, mint a baloldal; mert nem hiszik, hogy ő felsége engedni hajlandó. Egy ízben, a koronázási ajándékkal a felség már meghazudtolta őket, reméljük, hogy másodszer is megteendi.

Reméljük ezt annyival inkább, miután a közös hadseregben sem lelkesedés, sem hadi tudomány s miután annak fenntar-

tása temérdek áldozatokkal is jár. A hadügy reformjára nézve az összes magyar iparosok egyet értenek abban, hogy mindenemért hadiszükségletet a mennyire lehet a hazai ipar által kell fedezni.

Más kérdés az, hogy legyen-e egyáltalában állandó magyar hadsereg? Mig külveszély fenyeget és mig az oktatásügy annyira rendezve nincs, hogy tornaképezdéivel kellő hadgyakorlatot nem szolgáltat, szükség van magyar állandó hadseregre. Majd ha azonban a magyar korona országainak minden nemzetiségei kilesznek elégitve s a szomszéd államokkal is jó barátságos viszonyban fogunk élni, az állandó hadsereget meglehet szüntetni. A hadsereg reformja tehát most egyelőre csak a közös hadsereg eltörlésére s a honvédségnek erélyes kifejtésére irányulhat.

Legyen-e
állandó
hadsereg?

Végül még a belreformokról kell szólnom.

Ezek nem képeznek párt kérdést a jobb- és baloldal között, mert mind két párt egyenlőn akar reformokat. A különbség csak az, hogy a jobboldal szövetségre lépett az ultramontán bigott papi párttal s nehogy ezt elveszítse, nem mer semmiféle olyan gyökeres reformba fogni, mely a népet a szellemi zsarnokságból kiemelhetné. És különbség van abban is, hogy anyagi téren sem kezdeményezhet a jobboldal számos reformot, mert pénzügyi önállóság nélkül sem elegendő eszközökre nem tehet szert, sem Auszriától függetlenül nem rendelkezhetik. Mig a baloldalt sem anyagilag, sem szellemileg semmi akadály sem tartoztatja vissza azon korszerű belreformoktól, melyek e hazát művelté gazdaggá és boldoggá teendik, hogy beteljesedjék a konservatív iránya daczára is nagy Szechenyi mondása: Magyarország nem volt, hanem lesz!

Belreformok.

És most még csak néhány zárszóval végzem e sorokat. Kedves polgártársaim! Válasszatok a törvényhozó testületbe oly férfit, kinek tiszta lelkiületéről igazán megvagytok győződve s

ki saját meggyőződése szerint azon pártboz csatlakozik, mely Magyarország állami függetlenségét békés törvényhozási uton vissza akarja szerezni; válasszatok oly férfit, ki igéri, hogy a jövő országgyűlési időszak alatt szavazatával a független bank- és pénzügy, az önálló vánterület s a független hadügy megalakítását fogja támogatni. Ily férfi nagyobb hasznára leend az országnak, habár középszerű tehetség, mint Deák Ferencz, kinek nagy nevét még ellenségei is tisztelettel említik.

Függelék.

Az 1867-ik évi képviselőház baloldaliának prodrámmja.

„A koronázás végbement, koronás, az alkotmányra megesküdtött fejedelem ül a trónon, a kormányt az országgyűlés többségéből alakított miniszterium vezeti, megváltozott ezáltal a helyzet a hazában, eddig a törvénytelen kormánynak — mint ilyennek — ellent kellett állani; ma, midőn törvényes kormány van, a föltétlen ellentállás nem lenne többé igazolható, ma a pártnak, mely hazánk függetlensége és alkotmányos szabadsága szempontjából elégedetlen azon alappal, melyen a törvényes uralomra átmenetel történt, más hivatása van.

A baloldal eddig is azon alapfeltételből indult ki, ezután is csak azt fogadhatja el irányadónul, hogy Magyarország semmi más nemzetnek vagy országnak alá nem vetett szabad és független ország, hogy a nemzet jövőjét biztosítani csakis ezen az alapon lehet; hivatása tehát főbb vonalaiban a következő:

1-ör. Oda működni, hogy azon esetben, ha — mint meg vagyunk győződve — a gyakorlat is kimutatja némely újabban alkotott törvénynek, s főleg a közösen érdeklő viszonyok tárgyában alkotottnak veszélyes voltát, a többség az országban annak, független és alkotmányos szabadság érdekében megváltoztatására alakuljon.

Ezen megváltoztatást előidézni akarni addig, míg e törekvés nem a többségé az országban, jogosulatlan lenne, mert valamint a nyers erőre támaszkodó hatalomnak ninesen joga olyat

erőltetni az országra, a mit annak többsége nem akar : épen ugy nincs joga a kisebbségnek erőszakolni, hogy nézete érvényre emelkedjék, vagy meggátolni, hogy a többség alkotta törvény végrehajtsák ; de joga és kötelessége az, hogy a többség megváltoztatására minden alkotmányos uton törekedjék.

2-or. Addig is, míg nézeteit az érintett ügyekben érvényre emelhetné, elfoglalva a törvények által engedett tért mindent megtenni, hogy még meglevő törvényeink ne hazánk függetlenségének és az alkotmányos szabadságnak rovására változtassanak ; hogy azon tárgyakban, melyek a közösen érdeklő viszonyok iránt alkotott törvényben további nemzetközi szerződések alapján jelöltettek ki, hazánk érdekeinek megfelelő megállapodások jöjjenek létre, az azokkal ellenkezők pedig meggátoltassanak. Természetesen bármely más kérdésben, bármely más idegen nemzettel kötendő nemzetközi szerződésekre vonatkozólag is, ugyanazon szempontok fogván irányadóul szolgálni.

3-szor. Azon ügyeket illetőleg, melyek az újabb törvények által is a magyar törvényhozás kizárólagos intézkedésének hagyattak fel, az ország függetlenségének s alkotmányos szabadságának mindenben szem előtt tartásával, érvényre juttatni a demokraciá elveit ; mely ez egyenlőséget a szabadságban keresi ; mely az egyéni szabadságára építi az állam szabadságát, mely nem tűrhetvén sem a szolgaságot, sem a fejtelenséget, a szabadságban akarja a rendet, s a rendben a szabadság biztosítékát ; épen azért oda törekedni, hogy :

a) Az ország területi épsége mielőbb helyreállítatván — fentartassék. Erdély egyesülése az 1848. évi törvények alapján és a méltányos nemzetiségi igényeknek kellő figyelemben tartásával, de mentül előbb s mentül tökéletesebben végrehajtsák. Fiume azonnal s minden tekintetben tetteleg visszakapcsoltassék. A Határőrvidék és a eszékások kerülete alkotmányellenes helyzetéből mielőbb kiragadtassék. Horvát-, Dalmát- és Tótországok országgyűlésével a kiegyezés, az ő kívánalmaiknak minden lehetőkben teljesítésével, de a magyar korona érdekeinek megóvásával mielőbb befejeztessék ; hogy :

b) a megyék az 1848. évi XVI. t. cz. értelmében rendeztetvén, általában a törvényhatóságok jogköre a parlamenti fele-

lős kormánynyal összeegyeztetve ugy szabályoztassék, hogy a törvény öröcül megmaradjanak ; az önkormányzat általuk valóság legyen, s ezentul is a közszellem fejlesztői, gyupontjai, lehessenek ; hogy :

c) sajtótörvényünk a sajtószabadság kivánalmiaihoz képest módosítottassék ; hogy :

d) az egyesülési jog a fentebb kitűzött alapelvek szellemében okszeretlen fejlesztessék ; hogy :

e) e hon minden nemzetiségei a jogegyenlőség alapján ugy nyugtattassanak meg, hogy az állam épségének elutasithatlan követelményei képezzék a határt, a melyen tul a törvényes intézkedések nem terjedhetnek ; hogy :

f) a hazában levő minden hitfelekezetteknek egymáshozoi viszonyai a teljes jogegyenlőség s viszonyosság alapján rendeztessenek, az államhozi viszonyaik pedig mindenkire nézve egyenlően, saját hitelveikből folyólag, de az állam biztonságának kellő figyelemben vetelével határozottassanak meg ; hogy :

g) a közoktatás s mindenek felett a népnevelés a lehető tökélyre emeltessék. Tanítási és tanulási szabadság mindenek számára az állam felügyelete alatt ; országos intézkedés ott, hol az egycesek, testületek és hitfelekezetek creje elégtelen, de nem monopolium a közoktatás ügyéből az állam számára ; nem olyan iskolák, melyek a független fejlődést előlik, melyek a fennálló hatalomnak nevelnek vak eszközöket a helyett, hogy a szabad szellem fejlesztői lennének ; hogy :

h) a törvénykezés ugy rendeztessék, hogy biztosítva legyen a törvények kizárólagos uralma felöl az ország minden lakosa, a birák pedig hivatalos eljárásukban minden más befolyástól függetlennékké tétessenek. A törvénykezés legyen gyors és olcsó, léptettessék életbe az esküdtszéki intézmény, a nyilvánosság és a melyekben lehet : a szóbeli eljárás. Az urbérrel rokon természetű birtokviszonyok s a hűberiség maradványai pedig, miként az iránt a már a képviselőház is nyilatkozott, a tulajdonjog sérelme nélkül, mindkét fél iránti méltányosság, kárpótlás, illetőleg megváltás alapján szüntettessenek meg ; hogy :

i) az adórendszer igazságosan, az ország viszonyainak megfelelőleg alapítottassék meg, s hasznos befektetések s a lehető

legnagyobb takarékoság által az adó terhe könnyebben elviselhetővé tétetessék ; hogy :

k) az ország anyagi jólétének emelése czéljából az ipar, kereskedelem és gazdaság érdekében szükséges intézkedések megtéssenek a lehető legelőbbben, mentül előbb ez eddigi szokásban volt visszaélések kizárásával czélszerű vasuttak építessenek. Hazai folyóink szabályoztassanak és az ipar, kereskedelem és gazdaság szempontjából használhatókká tétessenek ; hogy :

l) a védelmi rendszer úgy állapotassék meg, hogy habár a törvényben az mondatott is ki : hogy a magyar hadsereg ő fellege egész hadseregének kiegészítő része, legyen mint ilyen is valódi magyar hadsereg és az ország — területe s alkotmánya védelme iránt — biztosítékot nyerjen.

A katonai szolgálat terhe a lehetőségig könnyítvé, s mindenkre nézve egyenlővé tétessék.

Mindazon javaslatokat, melyek ezen tárgyakban a kijelölt szellemben, s másokban is az előre bocsátott fölveleknek megfelelőleg bárki által tétetni fognak, a baloldal pártolni, támogatni fogja, míg az ellenkezőket — a törvény korlátai között — minden erejével akadályozni tartandja kötelességének.

4 er. A kormányzatra vonatkozólag örködni fog, hogy a törvények megtartassanak ; hiszi reményli, hogy nem lesz rá eset, de ha lesz, a törvénytelen rendeleteknek minden törvényes eszközzel ellen fog állani. Nem fog akadékos ellenzéket képezni, de minden alkotmányos eszközzel élni fog arra, hogy elveit, nézeteit érvényre emelje ; örülni fog, ha azt mások által elérheti, de ha nem, kötelességének fogja tartani — többségre jutva — önmaga tenni meg azt, mit elveiből folyólag tenni szükséges leend.

Feladatának tartja ezek szerint a baloldal, hogy a hazánk függetlensége, szabadsága szempontjából nézete szerint veszélyes törvények megváltoztatására alkotmányos uton törekedjék, hogy addig míg ebben czélt érhetne, védelmezze, fenntartani igyekezzék mindazon törvényeket, melyek a fentebbi szempontoknak kedveznek, hogy örködjék a törvények hű végrehajtása felett, hogy oda hasson, miszerint az új törvények alkotásauál a függetlenség, szabadság igényei, hazánk érdekei s a jogegyenlőség

követelményei legyenek irányadók, s hogy alkotmányunknak anyagi biztosíték is szerezzék.“

Az országos 48-as párt programja.

(Pest, 1872. jan. 21. az országos pártgyűlésből.)

„Ugy a történelem tanúsága, mint saját tapasztalásunk is azon meggyőződést szülte és gyökerezett meg bennünk, hogy Magyarország csak úgy biztosíthatja fennállását s csak úgy fejtheti ki szellemi s anyagi erejét teljesen, ha állami függetlenségét, melyhez az önfentartás elidegeníthetlen jogán kívül számtalan újabb törvények szerint kétségtelen joga van, hova előbb visszanyeri. Minélfogva főtörekvésünk oda irányul, hogy a közös s közösen érdeklő ügyekre vonatkozó 1867-ki törvényeknek, melyek az ország önállóságát lényegesen megcsontják, alkotmányos módon eltörlése által, Magyarország a függetlenség minden kellekeivel felruháztassék, s így önálló hatalmú — külön hadserege, — önálló külügye s kereskedelme legyen, az ő felsége uralkodása alatt álló többi országok és tartományokkal csupán a fejedlem személyének azonossága által levén viszonyban. A miből önkényt következik, hogy a közös ügyek tárgyalására rendelt delegatiók is megszüntetvén, Magyarország törvényhozása és kormánya az ország minden ügyeit kizárólag maga intézze és kezelje.

Biztosítva levén ekképen az alap, s Horvát-, Szlavon és Dalmátországgal, melyek — a magyar korona jogainak fentartása mellett — minden méltányos kívánatait teljesíteni hajlandók vagyunk, helyreállítván az egyetértés, nyugodtan s a siker reményével foghatunk belügyeink rendezése, hazánk szellemi és anyagi erőinek fejlesztéséhez. Mely munkában egyrészt az ősi intézmények lényegének fentartása, másrészt a változott viszonyok és szükségések figyelembe vételével, a kor szelleme fog vezérelni.

Ehhez képest, míg a bírák választását és a megyei, városi és községi teljes önkormányzatot visszaszerezni tántoríthatlanul el vagyunk határozva, s a kormány központosítási és hatalomterjesztési törekvéseit kárhozzatjuk: a szabadság és jogegyenlőség elvét úgy a törvényhozás, mint a végrehajtás terén s a közélet minden viszonyai között érvényesíteni kívánjuk.

A személyes szabadságnak minden önkény ellen való biztosítását tehát, a lelkiismereti és vallásszabadság megállapítását ennek minden következményeivel együtt, ugyszintén a sajtó,

gyülekezési és egyesülési szabadságnak a hatalom tulkapasai ellen való megóvását, lényeges feladataink közé számítjuk.

Az egyenlőség elvének alapján pedig mindenekelőtt Magyarország területi épségének sértetlenül fentartása mellett, s a kormányzat nélkülözhetlen föltételeinek határain belül, a hazát lakó különböző nemzetiségek egyenjoguságát elismerve, a megnyíben ez akár a törvényekben, akár a gyakorlatban érvényre emelve még nem volna, annak valóítását pártolni fogjuk, mit sem tartván az ország békés fejlődésére s jövőjének biztosítására kívánatosabbnak, mint hogy valamennyi népfaj testvéri egyetértésben éljen egymással.

Ugyancsak a jogegyenlőség alapján, mely semmi kiváltságot nem tűr, a legtöbb adófizetők (virilisek) előjogát törvénykönyvünkben kiküszöböltetni óhajtjuk, s a felsőháznak — a megnyíben t. i. ilyennek létezését a többség szükségesnek ítélne — csakis képviselői alapon szervezésébe nyughatnánk bele.

S óhajtjuk, az 1848-diki törvényt módosításával, az általános szavazatjognak behozatalát, párosítva a titkos szavazással és a vesztegetések s a választásoknál előforduló egyéb visszaélések ellen szabandó szigorú büntetésekkel, nemkülönben a kormány szolgálatában levő vagy azzal szerződési vagy számadási viszonyban álló egyéneknek a törvényhozó testből kizátásával, valamint a választókerületeknek, legalább is Erdélyt illetőleg, igazságos beosztásával kiegyésítve.

És végre, nemesak az egyenlőség, de a jó közigazgatás és igazságszolgáltatás érdekében is azon vagyunk, hogy az állami hivatalok pályázat s illetőleg versenyvizsga útján töltsenek be, ez levén nézettünk szerint a legezészeritbb eszközsz arra, hogy az uralkodó nepotismus és protectio (atyafiság, komaság és sógor-ság) megszüntetésével, a legérdemesebbek nyerjék el a hivatalokat.

S míg ez uton a szabad hazában szabadok lesznek és egyenjogúak a polgárok, ezek úgy szellemi mint anyagi jólétnek előmozdítására különös gondot kívánunk fordíttatni.

Ez okból, a mivelődésnek minél szélesebb körben s a szegény sorsuak között is elterjesztése végett, a közoktatást ingyeneseknek kívánjuk kijelentetni, annak költségei a közpénztárból levén fedezendők. Hozzá adván, hogy a felvilágosodás és haladás érdekében mindazon iskolában, melyek állami segélyvel tartatnak fenn, a tanítást és vezetést világiakra véljük bizandónak.

Szintugy nagy gondot kívánunk fordíttatni az erkölcsös-ségnek, úgy a magán, mint a közéletben emelésére, minden erőnkben ellene küzdvén a részrehajlás és corruptiónak (veszte-

getés, erkölcsrontás), mely a nyilvános élet csaknem minden ágában elharapódzott, s a nemzet létalapját veszélylyel fenyegeti.

Az anyagi javítások mezején pedig mit sem tartunk sürgősebbnek annál, hogy Magyarország pénzügyi, ipar és kereskedelmi tekintetben is az osztrák gyámság és fenhatóság alól felszabadíttatván, önálló bankot alapítson, s iparát és kereskedését saját érdekei szerint intézze.

Halaszthatlanak tartjuk továbbá a dohánymonopolium és hasadó eltörlését, a regalék vagyis kisebb kir. haszonvételnek (ítalmérés stb.) megszüntetését, a só árának leszállítását, s általános adóreformot, hogy a nép terhein ez uton is könnyítve legyen.

Nagy fontosságot tulajdonítunk végre a közlekedési eszközök, különösen a közutak szaporítása és tökélyesítésének, valamint a csatornák építése és a folyók szabályozásának. De tiltakozunk azon egyrészt rendszertelenség, másrészt könnyelműség és nyereszkeskedés ellen, a melyet a közvállalatok s különösen a vasutépítés körüli szomoruan tapasztalunk.

Mindezt pedig nem oktalan erőszakkal, nem felforgatás útján, — mint ellenfeleink ránk fogni szeretik — hanem alkotmányos uton és törvényes eszközök segítségével akarjuk elérni, mihez minden polgárnak kétségtelen joga van.

Ez eszközök közt a legfőbb, a legelső: polgártársainak felvilágosítása, okokkal való meggyőzése, hogy így zászlónk körül gyülekezvén a többség, óhajaink melőbb valósuljanak. Mely megvalósulásnak ez esetben mi akadály sem állhat útjában.

Mert a fejedelem, megértve a nemzet többségének akaratát annál kevésbé ellenezhetné azt, minél bizonyosabb, hogy kívánataink teljesítése, míg egyfelől Magyarország boldogságára elkerülhetlenül szükséges, addig másrészt sem a kormánya alatt lévő többi országok akár jogai, akár érdekeivel nem ellenkezik, sőt inkább ezeknek is javára fogna szolgálni.“

DE BALLAGI GÉZA.